

Festes, música i orgues a Sant Pere de Ripoll. L'orgue d'Anton Costa i Francesc Galtaires (1587-1671)

A l'Agustí, que hauria dirigit el trasllat de l'orgue amb tota joia.

1. La música a Sant Pere de Ripoll.

La gran capitalització realitzada durant el segle XVI permet als ripollesos ornar els temples i santuaris amb retaules, tabernacles, imatges i orgues. La comunitat de preveres de Sant Pere de Ripoll (il·lustracions 1 i 2) participa d'aquest esperit per fer la competència al poderós monestir benedictí de Santa Maria. La comunitat que es reunia al cor de baix al so de la campana estimava el cant, la música i per sobre de tot l'orgue. Resseguint les consuetes i fundacions fins ara catalogades del valuós Arxiu de Sant Pere i els manualets notariais ens apropiem a l'orgue de Sant Pere situat en la capella de Sant Marc (il·lustració 3). Cal notar que almenys des de 1391 l'instrument era el protagonista de la festa de Sant Pere i acompanyava les vespres i les matines del sant, participades pels benets de Santa Maria, que per aquest motiu rebien un pagament.

Des del 1587-92 l'església era una esplendor per la festa de Sant Eloi, patró de la confraria de clavetaires, els pabordes de la qual Jaume Vila, baster, i Francesc Maubert, serraller, manen celebrar per la festa patronal oficis solemnes amb les solites, capes i bordons, en companyia d'una banda de músics i l'organista. També cinquanta-dues misses amb absoltes amb música pels confreres, els diumenges a la capella del sant (il·lustració 4). Notables eren les

1 Dibuix de Sant Pere de Ripoll l'any 1851. ACRI

Montserrat Moli i Frigola, historiadora de l'art a la II Università degli Studi di Roma "Tor Vergata", de la Real Academia de la Historia, i del Centro per la Cultura e l'Immagine di Roma/Accademia Nazionale dei Lincei

2 Perspectiva de Sant Pere de Ripoll l'any 1960. ACRI

3 Capella de Sant Marc de Sant Pere de Ripoll. ACRI

4 Capella de Santa Filomena de Sant Pere de Ripoll. ACRI

5 Vittorio Carpaccio. Detall d'un àngel músic. Venècia, Galleria dell'Accademia

festes de les confraries, en especial les completes i l'ofici promogudes els mesos de maig, agost i novembre per la confraria dels Àngels (il·lustració 5) i les festes patronals de les confraries de Santa Anna de teixidors de lli i de l'Esperit Sant de teixidors de llana. Se celebraven també amb música i absoltes els sants Marc, Miquel, Domènec, Esteve i Tomàs mentre els notables ripollesos i els comunitaris es feien enterrar "a cant d'orga" a l'altar major de Sant Pere (il·lustracions 6 i 7). Però sobretot són notables les fundacions que promouen que per la festa de la Verge de l'Esperança s'interpreti l'antifona de la O i que durant la missa del gall es canti el salm *Misericordia Domine* "ab orga tant la nit de nadal com a maitines".

2. L'orgue d'Anton Costa

En aquest ambient trobem a final del xvi les primeres notícies d'orgueners o organistes a Sant Pere de Ripoll. El primer músic esmentat és Anton Costa, nascut a la Catalunya nord, que arriba per la fama adquirida com a organista de Torroella de Montgrí, en companyia del pare pagès, Pere (?-Ripoll, 1599), el germà gran doctor Pere (?-Ripoll, 1593) i la cunyada Paula (?-Ripoll, 1592), els quals, en morir, són enterrats al cementiri de sant Pere de Ripoll, segurament amb absoltes a cant d'orgue, que el mestre popularitza, després de recompondre l'orgue, que però no sabem com és.

A la vila abacial, com a orguener i organista gaudeix de feina estable a Sant Pere i fa afegitons per a l'orgue de Santa Maria. Es casa amb Beneta i tenen quatre fills: Maria Anna, nascuda l'any 1589, apadrinada pel pare Miquel Bojons i Joana, l'esposa de l'apotecari Llaguna; l'hereu, Antoni, que esdevindrà cirurgià com l'oncle, neix l'any 1592 si bé no consten els padrins. Potser és el blanquer Miquel Baucells, que el mateix any fa padri el nostre orguener del fill Antoni. El 1596 neix Miquel (Ripoll, 1596-Barcelona, 1639), que és apadrinat pel pare Pere Oliva i Joanna, l'esposa del també pare Miquel Bosch, el qual mor sent beneficiat de Santa Maria del Mar, on potser ha desenvolupat l'ofici del pare. L'any 1599 neix el darrer fill del mestre Costa, Josep, que és apadrinat pel doctor en medicina Miquel Carulla i Hel·lena Abat, "companyona de la companyia de'n Trupullans del músic Martí Casals", en

demostració de la bona relació de l'orguener amb el món de la faràndula.

El 1602-03, quan mor el sogre, compra per cinc-centes sis lliures la casa anomenada La Goleta del carrer de l'Albereda a Esteve Morer *Plagan* i Joan Sadurní. La fa restaurar per crear-hi un taller d'orgueneria al mestre de cases Bernat Toralles, que sols acaba de cobrar l'obra l'any 1646 de la segona esposa del mestre, Maria Llaguna. A Ripoll la música de Costa agrada molt i per això aconsegueix que la sagristia de Sant Pere renovi la biblioteca abans de 1609 amb dos missals amb música i quatre llibres de cor (il·lustració 8). Potencia les fundacions com la de Jaume Tintoret major, que des de 1602 propicia que el salm *Misericordias Domine* de la missa del gall es faci "a cant d'orga o fals bordó". Dues dames com Elionor Valaga i Eudalda Vinyas promouen la primera, la interpretació d'una cantata davant del monument la diada de Corpus Christi i la segona, la celebració de dos aniversaris el 25 de novembre amb orgue i l'acompanyament de la "campana en banda las dos campanes grossas" igual que el dia de Sant Pere. Jaume Vazia, rector d'Olost, potencia des de 1610 la festa de Sant Eudald (il·lustració 9), patró de Ripoll, diada en la qual s'interpretarà una salve com a Montserrat, que es repetirà el dia del Trànsit del sant mentre Joan Desniver, prior i procurador de Montserrat, potencia des de 1616 les celebracions d'aniversaris dobles amb absoltes amb música.

L'*organarius* Costa vola i l'any 1613 apareix com a testimoni en el contracte firmat per l'escultor Domènec Casamira per fer el tabernacle de Sant Pere de Gombrèn, on potser fa feinetes o va a proposar la construcció d'algun orguener per a algun poble de la contrada. Per notícies diverses sabem que també treballa a la ciutat de Vic i a Osona, potser per l'incompliment dels pagaments per part de la comunitat de Sant Pere. Ens ho confirma el fet que l'any 1645 la seva vídua, Maria Llaguna, malgrat ser filla d'un ric apotecari, ha de reclamar el pagament de les "quantitats que devien a l'organista, el Banc de Vic i altres". I ho fa per poder atorgar, l'any 1645, un bon dot al fillastre cirurgià Antoni (Ripoll, 1592-1651) quan es desposa amb Eudalda, la filla de l'apotecari Pau Bojons. Supleixen les absències del mestre Costa organistes com Galcerà Giralt, que el

6 Altar Major de Sant Pere a finals del segle XIX. ACRI

7 Altar Major de Sant Pere el mes de maig al segle XIX. ACRI

8 Pere Costa i Cases, escultor. Detall de la cantoria de la Catedral de Girona (1722). Arxiu Capítular de Girona

9 Processó de Sant Eudald, a començaments del segle XX a Ripoll. ACRI

10 Capella de la Verge del Carme de Sant Pere de Ripoll. ACRI

1615 apadrina a Sant Pere l'Andreu, fill del ferrer Antoni Font, i sobretot l'organista de Sant Joan de les Abadesses Joan Sabater, l'any 1621, en què potser Costa emmalalteix, el qual malgrat ésser recomanat pel millor fuster de Ripoll, Anton Mas, l'estret col·laborador de Domènec Casamira, ha de fer reclamar els pagaments a Andreu Isalguer.

Anton Costa mor el 23 de juny de 1623, vigília de Sant Joan. Maria Llaguna, la viuda, l'any 1636 atorga testament i firma una època als seus fillastres sense, però, haver cobrat els diners que devien al marit.

3. L'orgue de Sant Pere de Ripoll (1623-1652).

Malgrat la mort del mestre Costa l'orgue de Sant Pere de Ripoll llangueix, però segueix sonant gràcies a algun beneficiat que sap música o algun músic que ve puntualment i s'atreuix amb l'instrument. Trobem, per exemple, que l'any 1624 es fa un pagament de sis lliures al músic d'Alpens Jaume Vinyas, el qual promet tornar per sant Miquel, del qual, però, no es torna a saber res més.

L'absència d'un orguener o d'un organista estable no fa disminuir les deixes per la música: retrobem la del notari Jaume Tintoret major de 1625, que crea una missa cantada a la capella de Sant Eudald de l'11 de gener al 20 de març. L'any 1627 és el pareire Ponç Feixes qui comença a pagar la música dels tercers diumenges després de la processó de la Minerva i les absoltes a cant d'orgue "en lo altar (de la Mare de Déu del Roser) que vull està fent en Sant Pere" (il·lustració 10). Sobretot, on es nota més la mà del mestre Costa és en les deixes pels funerals, que ell ha harmonitzat. Trobem així que l'any 1631 el fuster Miquel Vinyas n'atorga una perquè siguin celebrats "dos nocturnos de morts y laudes tot cantat" amb l'acompanyament de les campanes a l'altar de

Sant Miquel mentre el domer Andreu Puig el 1633 vol que durant el seu funeral, al llevar-se Déu es canti el motet *Languentibus in Purgatorio* i que els cantaires cobrin el doble. L'any 1638, després d'una baralla d'escolans a pedregades, es torna a beneir Sant Pere oficiant una missa cantada amb cor i acompanyament d'orgue, per no pensar en lleves, soldats i guerra (il·lustració 11). El mateix any el benestant Tomàs Cambó propicia la interpretació el primer dia de quaresma d'una absoluta amb orgue, mentre que el fuster de la comunitat, Sebastià Saló, paga música pels difunts de la família a l'altar major. L'any 1642 és el candeler Antic Oriol qui mana celebrar dos aniversaris cantats i harmonitzats als altars de Sant Eudald, Sant Pere i Sant Miquel, mentre l'escultor Joan Rovira, cunyat de Domènec Casamira, i l'esposa Eudalda creen l'any 1645 un aniversari perpetu amb música per la filla

Lluïsa. I els Montaner, adolorats, són els que encarreguen l'any 1649 tristos oficis d'àngels a dos cors, glòria i credo a l'altar major per l'infant perdut prematurament.

Enmig d'aquesta tristor i en plena revolta catalana, l'any 1644 el beneficiat de Sant Pere i melòman Gabriel Portu-sac, d'una família de mestres de cases i fusters notable, introdueix amb la seva deixa la novetat de celebrar la dedicació de l'església de Sant Pere el 10 i 11 de novembre amb completes interpretades "en lo to primer de la escaleta conforme a tertía i lo campanar a repic". És tanta l'alegria que mana repetir-ho el desembre del mateix any per conjurar i allunyar la guerra.

Notable i desitjat és el càrrec de campaner en cap. Coneixem així el nom d'un Sebastià, enterrat amb música el 10 de febrer de 1648, que l'abat Copons substitueix pel pastisser del carrer de la Trinitat o dels Valls, Joan Magem, veí del pintor Ponç Germà, el qual subarrenda de seguida el càrrec al també pastisser Josep Bosch. I quan l'abat el mateix any visita Sant Pere és acollit com sempre amb la creu processional i els ciris, i, excepcionalment cantant amb orgue el *De profundis* i una absoluta al porxo, el *Miserere* a l'altar major i diversos *villancicos* durant la visita a les fonts baptismals i a les sagristies.

11 Un escolanet assajant.
Col·lecció privada

4. L'orgue de Francesc Galtaires

La gran capitalització del segle XVI permet als ripollesos acabar l'ornament de llurs esglésies projectant nous orgues com a Montserrat, a Sant Pere i Sant Eudald, considerats peces de la decoració dels temples. La fabricació dels instruments s'alenteix a causa de la declaració de guerra de França l'any 1635, les llesves, la revolta catalana, la guerra i l'ocupació de Ripoll per part dels francesos, que fa arribar una munió d'artistes de la Catalunya Nord, entre els quals destaca el mestre de manxes Gabriel Bonpera, de Vilafranca de Conflent, vingut per obtenir algun encàrrec.

Sota el consolat de Domènec Casamira i ratificant un acord pres el 31 de gener de 1650, en plena ocupació francesa, Bernat Gombàs, procurador i eònom de la comunitat de Sant Pere de Ripoll, conjuntament amb els mestres de música Eudald Brunet, Sebastià Bosch i Gabriel Camprobí i els obrers Josep Camprobí paraire i Nicolau Cabana teixidor de llana, firmen davant del notari Onofre Pont major un primer contracte per a la construcció d'un orgue per a la capella de Sant Marc de Sant Pere de Ripoll el 7 de maig de 1752 amb el mestre orguener de Santa Coloma de Centelles, Francesc Galtaires (1615-1687).

Es tracta d'un orguener que ha après l'ofici amb el germà Josep (1602-1644), casat des de 1643 amb Maria i pare de Josep i dels mestres orgueners Francesc menor, actiu a Centelles, i mort fent l'orgue de Ponts; i Ramon, veí de Martorell, actiu a Meià, Tarrega (1704), Sant Llorenç de Lleida (1717) i l'Albi (1719). Molt probablement aquests darrers estan

12 Gabriel Morató. Detall de l'orgue d'Illa de Conflent

13 Domènec Casamira, escultor, Ponç Germà, pintor daurador. Detall de la sanefa dels evangelistes del retaule major de Nùria (1642-60)

relacionats amb l'orguener Jacint Galtaires actiu a Sant Llorenç de Lleida (1728) i a Guissona (1765). Josep Galtaires ha estat escollit per la bellesa i la sonoritat dels instruments construïts a Arenys de Mar (1648), Monistrol de Montserrat (1648-1649), el Palau de la Contessa (1649) i Santa Maria del Pi, ambdós a Barcelona.

En el contracte queda clar que el mestre, ja que té molts encàrrecs, es desentén de la fabricació de la caixa de l'orgue, que farà segons una traça el fuster de Sant Pere de Ripoll, Francesc Saló. La caixa de fusta no especificada però segurament d'álber tindrà unes proporcions notables : 15 pams d'amplària per 25/26 pams d'alçària des del pedestal fins a la cornisa i acabarà amb un remat de 4/5 pams que estarà decorat, no amb pintures, sinó amb relleus i una persiana decorada amb "un gall sobre una rocha de un riu", és a dir amb l'escut de Ripoll (il·lustracions 12 i 13), que atribuïm a l'escultor Domènec Casamira. Aquest detall el trobem únicament en l'inèdit esborrany del contracte, potser perquè resulta massa costós o difícil d'executar. Per això la oportunitat de transcriure'l (apèndix 1).

El contracte definitiu (apèndix 2), que ara transcrivim complet, ha estat parcialment publicat per Josep Maudu i Modest Moreno. Galtaires es compromet a fer "un orgue amb deu registres bo i acabat" amb tubs d'estany a la façana per fer-lo més volador (il·lustració 14 i 15). Especifica així mateix que els deu registres consistiran en :

- un *flautat* d'estany unisonus de 13,5 pams i no 39,5 o

3,5 com diu en l'esborrany i el contracte, com ha corregit encertadament Moreno segons el valuós consell de Montserrat Torrents, en *Ge sol re ut* a la cara, amb baixos de fusta en *sol fa ut de sol re* i les contres en *E la mi i fa ut*. Segons els músics esmentats, l'hexacord permet mostrar l'aparença de la façana amb els tubs voladissos.

- Hi haurà també un *flautat* d'estany fi a la cara a octava alta;
- un altre *flautat* de la cara;
- una *quinzena* senzilla d'estany,
- una *quinzena* i un *diapente* d'estany corresponents a una tolosana h'15;
- i una *tercerilla* també d'estany.

L'instrument el completaven:

- un *simbalet* de tres canons d'estany en ut mi sol, partit per fer la *gaitilla* de les dues mans;
- una *dotzena* i una nasardes;
- i set contrapeanyes unisonus pels *baixons* de fusta;

- un *temblant* amb artifici per fer *lo tri* i *dues manxes* grans de 4 pams d'ample per 10 pams de llarg amb artifici i ferros per a poder manxar amb facilitat, les quals s'instal·laran "en el quarto de la Bolta".

És a dir: flautat 8, flautat 4, flautat de la façana, quinzena 2, quinzena 2, flauta tolosana, tretzena, gaitilla, dotzena nasarda, quinzena nasarda i contres.

El contracte estableix que es donarà una primera paga a Galtaires quan el mestre proporcioni les mesures exactes. I que la comunitat de Sant Pere anirà a buscar l'instrument a Centelles i la farà la vida a l'orguener i als ajudants quan vinguin a muntar-lo. Li concediran un manxador, potser Gabriel Bonpera, actiu a Ripoll, però no parlen d'organista, fet que ens porta a pensar que Galtaires sabia música o que la comunitat ja disposava de músics. Diuen així mateix que li proporcionaran llum i carbó però desapareix el necessari esmentat en l'esborrany perquè treballi més de pressa.

Li pagaran un total de 1.200 lliures barceloneses en diverses partides: les primeres tres-centes per Sant Isidre de 1652, que passen al dia de Sant Pere en el contracte definitiu; tres-centes més sis mesos més tard, quatre-centes quan l'orgue sigui "assentat y rebut" i les darreres dues-centes el dia de Sant Pere de 1654, si l'orgue és a punt de tocar i ha estat refinat per Galtaires o el seu hereu, després de ser visurat per dos experts. En el contracte, creiem que per voluntat del comunitari Gabriel Portusac, s'introdueix una clàusula segons la qual s'anticiparan els pagaments si el mestre Galtaires aconsegueix tenir acabat l'instrument el dia de la dedicació de l'església de sant Pere de novembre de 1653, la música de la qual era a càrrec del mateix prevere. Concorden també que si Galtaires mor, el seu fill, segurament Francesc menor, pot continuar fabricant l'orgue o renunciar-hi. Anoten també que el faran visurar per dos músics experts, que saran pagats per la comunitat de Sant Pere si vénen una sola vegada. En cas que manqui quelcom, sarà Galtaires qui els haurà de pagar. Són testimonis i garants de l'orguener potser a causa de l'ocupació francesa, Frances Jeroni Mas, comerciant de Perpinyà, i el cònsol i escultor Domènec Casamira, autor dels relleus i persiana de la caixa.

Ha passat desapercebut un afegitó posat pel notari Onofre Pont menor datat el 4 de febrer

14 i 15 Josep Boscà, orguener, L'orgue de Cadaqués (1689-91).
Fotografies de Bernat Ramírez

de 1654 en el qual indica que es firma un segon contracte a causa de l'abolició de la moneda de velló, afegitó que ens ha permès retrobar l'acabament del bell orgue.

Des del 4 de gener de 1653 qui s'ocupa de la gestió de l'orgue és Josep Claret, nebot de Casamira, el qual a part de supervisar la compra de metalls mana redactar un segon i inèdit contracte (apèndixs 3 i 4) el 7 de febrer de 1654. Ho motiva pel "succehit lo haver prestatdo lo present Principat de Catalunya la obediencia de Nostre Catholic Philip Quart rei d'Espanya per lo que ha seguit la mutatió de moneda y pagar ara los dits metalls amb moneda bona corrent molt és cars".

Davant Onofre Pont menor, l'esmentat Josep Claret, procurador de Sant Pere conjuntament amb els mestres Sebastià Bosch i Gabriel Camprobí i els obrers Nicolau Cabana teixidor de lli i Joan Camprobí paraire, ja presents en la firma del primer contracte, en firmen un segon, on no modifiquen l'instrument, però si el pagament pel gran detriment del mestre orgue-

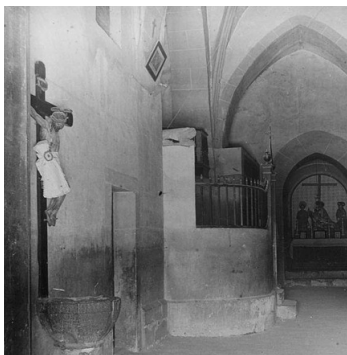
ner a causa de l'abolició de la moneda de velló. El contracte comprèn també la primera època de sis-centes lliures pagades i que es pagaran de la forma següent: quatre-centes amb cent dobles d'or d'Espanya, cada una de les quals valia 32 rals; cent rals de vuit de plata mexicana i la resta en moneda de Barcelona i unes cinquanta lliures més per comprar més metalls. Es comprometen a pagar-li la resta de la feina de la forma següent: cent lliures per Pasqua de Resurrecció, cent cinquanta per Pentecosta, dues-centes quan l'orgue estigui assentat i les darreres cent un any després "dia per dia per remato". Especificquen que en les sis-centes lliures estan compreses les 308 o 208 esmentades en l'esberrany i el contracte, de les quals Galtaires ha firmat diversos "chirògrafs", tot en presència del comerciant Joan Colomer i l'estudiant, potser de música, Miquel Pont.

Havia de ser un gran moment per a la comunitat de Sant Pere, que ha capitalitzat molt per l'orgue gràcies als clavaires, ja que la germana del mestre de capella de la catedral de Girona, Ponç Vallespirans, nascut a Ripoll, reclama pagaments per les tasques fetes pel seu germà a la comunitat, potser com a organista o mestre de capella o potser aconsellant el nom de l'orguener (il·lustracions 16 i 17).

L'ocupació francesa de Ripoll i la firma de la Pau dels Pirineus ho alenteix tot durant deu anys en el curs dels quals el mestre Galtaires promet anar fent peces. Cal dir que veient la delicada situació de Ripoll contracta altres orgues com el de Santa Maria de Palau Tordera

16 Interior de l'església de Sant Pere de Ripoll. Biblioteca de Catalunya. Fons Salvany

17 Lateral de l'església de Sant Pere de Ripoll. Biblioteca de Catalunya. Fons Salvany

(1654), el de Sallent (1657-61) i possiblement els arranjaments dels de Canet de Mar i Olot, fins ara no datats. Però sobretot Galtaires intenta portar a terme l'orgue de Santa Coloma de Centelles, projectat pel seu germà Josep, mort l'any 1644.

La primera notícia de l'orgue tan desitjat la trobem el 21 de juliol de 1664, quan el mestre Galtaires representat per Francesc Mitjavila firma davant del notari, Onofre Pont menor (apèndix 5 i 6), Sebastià Poch procurador general, i Joan Claret, beneficiat de sant Pere i nebot del mestre Casamira, una segona època de tres-centes cinquanta lliures. De les mateixes dues-centes han estat pagades en tres pagues anteriors i cent-cinquanta amb 27 dobles d'or i 15 rals d'ardits, en presència dels estudiants de música i filosofia Benet Rollan de Bagà i Joan Moreta de Santa Maria de les Lloses.

L'instrument sembla en bon punt, ja que el 13 de setembre de 1665 el mestre firma davant Onofre Pont menor una tercera època (apèndix 7 i 8) de cent quaranta-quatre lliures en moneda d'or en espècie i moneda de plata "per les pagues caigudes fins a sant Joan" a l'esmentat Gabriel Portusac, procurador de la comunitat en presència del sombreroer Francesc Oliver i el fuster Francesc Saló. Indica així mateix haver rebut sis-centes cinquanta lliures en descàrrec de major quantitat. Gràcies als llegats de dos beneficiats de Sant Pere coneixem la importància de l'orgue per l'església ripollesa. Joan Font, rector de Sovelles, atorga en el seu codicil de 1665 deu lliures "per adorno de l'orga" i setanta lliures més per tocar al seu enterro "nocturnos i absoluta a la cara a cant d'orga", mentre Josep Puig l'any 1667 atorga un censal de trenta lliures de valor a canvi de la celebració de dos aniversaris perpetus amb orgue.

L'instrument s'apropa, ja que el dia següent 14 de setembre la comunitat de Sant Pere i per ella els mestres Generas, Josep i Jaume Faxes, després de consultar alguns experts, concerten amb el fuster de la comunitat Francesc Saló la construcció de la caixa de l'orgue, segons la traça de 1652. La caixa potser ja havia estat obrada i destruïda pels francesos o els miquelets però no queda clar tampoc quant se'n ha pagat. La caixa de fusta ha d'estar feta i daurada pel pintor Ponç Germà, quan l'any 1667 van a " cercar l'orgue" (apèndix 13), amb un pressupost de 12 lliures, 27 sous i 8 diners, i una comitiva formada per Josep Puig procurador de Sant Pere, en companyia del rector de Sant Quintí de Puigrodon, un fadrí, una mula, el matxo d'en Niubó, el rossí de Benet Cubinas sombreroer i les cavalcadures de Gabriel Panadés pels ports de les diverses parts de l'orgue. Reproduïm en l'apèndix el deliciós viatge, publicat l'any 1919 per Josep Maideu. S'inicia a Ripoll on, després d'haver oficiat missa, esmorzat i donat als animals mitja quartera de civada, la comitiva va cap al molí de Montesquiu, on dinen i donen a les bestioles tres mesures de civada. Prenen una beguda, segurament aiguardent, a Sant Hipòlit de Voltregà, abeuren els animals i continuen fins al Mas de'n Bergadà, on els animals reposen, beuen i mengen tres mesures de civada i la comitiva pren un refresc per arribar a fer nit a Tona. Allí sopen, compren palla i deu mesures de civada per als animals, que mengen també de nit. Prenen aiguardent Josep Puig i el fadrí, perquè potser el rector de Sant Quintí era abstemi, a diferència de l'any anterior, en què en anar a saludar a Barcelona el nou abat Gaspar Casamitjana d'Eriell prengueren malvasia.

Al dia següent al matí esmorzen a Tona, on el fadrí torna a prendre aiguardent, per arribar

de bona hora a Centelles, on dinen Claret i el fadrí, no el rector, mentre les cavalcades mengen palla. Amb Francesc Galtaires, el fill i uns ajudants del taller del mestre carreguen les peces als animals i prenen un refresc. L'orgue emprèn el camí de Ripoll i arribats al coll de Malla tant els ripollesos com "l'organista i fill" prenen un merescut refresc i el bestiar una mesura de civada i una de faves, a manera de vitamines. Fan nit a Sant Hipòlit, on sopen i prenen aiguardent ells i Galtaires, mentre el bestiar rep palla i deu mesures de civada. El tercer dia esmorzen a Sant Hipòlit i quan arriben a Orís beuen aiguardent i reprenen la marxa vers el molí de Montesquiu, on sols dinen els ripollesos però no els Galtaires, potser convidats o que es portaven el menjar mentre les bestioles mengen tres mesures de civada i una de faves. Després van fins a la Gravalosa, on paguen pa i vi per fer camí fins a Ripoll a més de ferrar el matxo de'n Niubó, a causa del pes de les peces. Sens dubte Galtaires i el fill comencen a assentar l'orgue a final de 1667, ja que el 19 de desembre de 1667 amb bella escriptura Galtaires firma una quarta època (apèndixs 9 i 10) i un albarà de cent lliures davant Onofre Pont menor a Jaume Julius, procurador, i al mestre Sebastià Poch de Sant Pere, davant del comerciant de Perpinyà, ja present en la firma del primer contracte, Francesc Jeroni Mas i el seu fill Josep Mas, doctor en lleis.

Sembla que va ser lent i complicat l'assentament de l'orgue de Sant Pere, sobretot en haver-ho de compaginar amb la factura d'altres instruments encarregats a Galtaires com la restauració de l'orgue d'Olesa de Montserrat (1670) i l'arranjament dels de Sant Just i Pastor (1672) i Santa Maria del Mar de Barcelona, on potser l'han recomanat els Costa, però sobretot per acabar l'instrument de Centelles (1663-80), que tarda divuit anys en realitzar-se (un menys que el de Ripoll).

L'arribada de l'orgue augmenta les ganes de sentir-lo, sobretot per part de les confraries.

D'elles, l'any 1667 la confraria de sabaters de Sant Marc, representada pels pabordes Eudald Cubí serraller i Sebastià Bonal blanquer atorguen cent vuitanta-tres lliures perquè les completes cantades, l'ofici i l'aniversari dels difunts de la festa de Sant Marc es facin amb orgue. Successivament l'any 1671, quan Galtaires està refinant l'orgue, són les confraries de l'Esperit Sant de teixidors de llana i la de Santa Anna de teixidors de lli les que potencien llurs festes i les completes cantades en sol "després de tocar lo orga" amb l'acompanyament de les campanes, igual que per Sant Pere. El mateix any la confraria dels Àngels amplia llur fundació amb divuit oficis, tres completes i una cantata amb orgue. Promou així mateix que el nou instrument sigui el protagonista de la missa del gall, el nom de Jesús, l'epifania (il·lustracions 18 i 19), la Candelera, la Porciúncula, l'Assumpta, la Inmaculada, Sant Esteve i el Dia de Difunts, amb un cantar doble i quatre absoltes. Manen així mateix que per la festa dels clavells l'instrument estigui acompanyat d'una banda i les campanes a repic, per mostrar la joia pel nou orgue.

Galtaires ha fet una bona feina, aplaudida pels visuradors, ja

18 Domènec Casamira, escultor, Ponç Germà pintor d'aurador. Relleu de l'Epifania del retaule major de Núria (1642-60)

que el 16 de setembre de 1671 davant del notari Onofre Pont menor (Apéndixs 11 i 12), Josep Puig, procurador de Sant Pere i responsable del trasllat, acull l'entrega de l'orgue (il·lustració 20) refinat "modo et forma et cum complemento integro", tal com Galtaires prometé el 7 de febrer de 1654, en presència del notari Llorenç Ferrer i el braser Pau Carrera. Cal precisar que si bé en els documents notariais hem trobat les notícies de l'orguener, no es diu mai res dels organistes, que potser no són estables a causa del mal pagament. Notem, però, que les absències devien ser suplertes pels bons músics de la comunitat i potser per músics de Ripoll en cerca de millor destí. De 1672 a 1686 va i ve de Ripoll Andreu Basseya, mestre de cant i beneficiat de l'Anunciació de la catedral de Vic, vingut a pagar el dot de la germana quan esposa el ric clavetaire Francesc Cassoli. Esdevé a manera de compensació l'any 1684 examinador de cant pla de Sant Pere. És també a Ripoll l'any 1676 el músic Antoni Moliner, que gràcies als Isalguer recupera el que li deuen i sobretot Josep Batlle, que el 1683, quan ha obtingut la plaça d'orguener de Lledó, atorga poder al pare Segimon Llansana per rebre els sous retardats, un fet que és una constant, per això la fugida dels músics. Una darrera anotació de 1699 esmenta que la confraria de Sant Isidre llaurador incrementa amb cent lliures la fundació feta a Sant Pere per la festa patronal amb la condició que donin dos lliures més a l'organista, però no és anomenat. Potser es tracta d'en Francesc Pradell actiu l'any 1708 o de Felip Cortès, el mestre de capella i músic de Sant Pere de Ripoll, que es casa amb la filla del pintor daurador Francesc Basil, que el succeeix segons els papers de Tomàs Raguer.

19 Capella de la Pietat de Sant Pere de Ripoll. ACRI

5. Epíleg

L'orgue de Francesc Galtaires resisteix les guerres i els setges fins al 1718-1719, en què és restaurat per l'orguener Anton Boscà. Successivament tornen a apedaçar-lo Pere Novell, l'any 1775; Jordi Bollent, l'any 1785, i Josep Dirla, el 1842. Finalment, és traslladat al porxo i refet de nou pels orgueners Josep i Salvador Obradors, però aquesta és una altra història.

20 Elisabeth Sonrel. Concert mystique. Colecció particular

Apèndix 1

Pactes per a la fàbrica d'un orgue. Esborrany del primer contracte de l'orgue de Sant Pere de Ripoll (Ripoll, 7 de maig de 1652).

(246v) 7 mensis maii 1652.

De i sobre la fabrica del orga fahedora en la iglesia parroquial de Sant Pere de la vila de Ripoll per i entre lo procurador mestre Bernat Gombàs procurador general, mestre Eudald Brunet, mestre Sebastià Bosch, mestre Gabriel Camprobí, Joan Camprobí i Nicolau Cabana, obrers de la iglésia parroquial de Sant Pere de Ripoll de una part i mestre **Francesc Galtaires** mestre de fer orgas de la vila de Centelles de part altre se ha feta la capitulació següent:

(247) Primo mestre Gombàs i demès obrers se obligan de fer una caixa de orga conforma una trassa té **Francesc Saló** amb paper i gasto de amplària de quinze palms i de alsada de 25 a 26 palms des del capdevall de padestal fins alt a la cornisa (*) bastant i de aquí en amunt al remato conforme està en la trassa que són quatre palms i mengua de palm mig de la tapa (amb) un gall sobre de una roca de un riu i dintra en dita caixa i ha de haver un orga amb deu registras del tenor següent.

Primo un flautat de fusta de estany, unisonus de fusta de 39 palms i mig i per comoditat del lloc té de entrar en resoldre vuit a la cara i los baxos ques en sol fa ut a la de sol re i e la mi i fa ut serviran las contras en dita cara per lo flautat.

Item altra flautat de estany fi a la cara, a octava alta del flautat de fusta.

Item la octava de la cara de estany.

Item una quinzena senzilla de estany.

(248) Item altra quinzena junt a un diapente de estany.

Item una tercerilla de estany.

Item un simbalet de tres canons per junt de estany i dit simbalet de compotió ut, mi, sol i lo dit simbalet ha de ser partit per fer gaitilla per ma dreta i esquerra.

Item una dotzena nasarda.

Item altra quinzena nasarda.

Item set contrapeanyas, unisonus dels baxons de fusta i exas també són de fusta.

Item lo temblant amb son artifici, ques fer fer lo tri. Item dos manxas grans que han de tenir quatre palms de amplada cada una i deu de llarg amb son artifici i colls ferros per poder manxar amb facilitat.

Item amb pactes que se haja (249) de donar a dit Galtaires lo asiento fet per portar lo orga donant dit Galtaires las midas ques requeriran per estar amb deguda perfectió.

Item amb pacte que dits reverents i obrers hajan de anar a cercar lo orga amb las cavalcaduras serán manester i gent pera aportarlas.

Item em demana dit Galtaires que en lo temps assentarà lo orga se haja de fer lo gasto al dit Galtaires i als que aniran amb ell i li hajan de donar lllum, carbó sempre que sie manester i manxador.

Item dit mestre Galtaires se obliga en fer tot lo acordat.

Item dits reverents preveres i obrers prometan donar a dit Galtaires per la demunt dita fabrica dotze centes lliures pagadores en esta (250) forma, es a saber 300 lliures lo dia de sant Isidor en continent, altrás 300 lliuras el dia de sant Pere pròxim asi, més quatre centas lliuras quant l'orga será assentat i rebut i las restants dos centas lliuras lo dia de sant Pere del any 1654 ques lo dia en que promet de venir a refinar l'orga fentli lo gasto i només i si acàs ell moria no pugan compellir a son hereu de ferlo refinar si no que se li hajin de pagar las dos centas lliuras.

Item que dit mestre Francesc Galtaires promet donar fet lo dit orga el dia de sant Pere pròxim a un any i si acàs moria tinga llibertat son hereu de tornar la quantitat haurà rebuda o passar la obra en avant de conformitat per altre visurada segons la trassa i sempre que son hereu no vulla i estar dita obra en avant pugan i sia licit a dita reverent comunitat i obrers (251) de pendreli la feina haurà feta avaluadora per dos personas juramentadas i qui haurà rebut més haja de satisfèr.

Item fet l'orga se haja de judicar per dos ofitials juramentats anomenadors per dita Reverent Comunitat quant dit Galtaires l'haurà posat i si està bé la present Comunitat lo haja de pagar i si ha de retornar per compta de dit Galtaires ho pagui de (buit).

Testes maestro Francesc Hieronimus Mas i maestro Domingo Casamira.

Arxiu Comarcal del Ripollès (ACRI) , Arxiu de Protocols de Ripoll (APR) Onofre Pont major, *Esborrany de 1652*, ff. 246v-251. Inèdit.

(*) Tatxat: " quatre sex palms bastants i de aquí en amunt al remato conforme està en la trassa que són quatre pams son dalt i al mig de la tapa un gall sobre a una roca amb un riu".

Apèndix 2

Primer contracte de l'orgue de Sant Pere de Ripoll (Ripoll, 7 de maig de 1652) (*)

(380r) Die septimo mensis maii anni predicti MDCLII.

De i sobre la fabrica del orga, Déu volent fahedora en la iglesia parroquial de Sant Pere de la present vila de Ripoll, bisbat de Vic, per i entre los Reverents mestre Bernat Gombàs prevere procurador, ecònomo i actor general de la Reverent Comunitat dels Preveres de la i glésia parrochial de Sant Pere de la present vila de Ripoll, com consta de la dita procura en poder del notari devall escrit als trenta hu del mes de desembre del any mil sis cents cinquanta, mestre Eudald Brunet, mestre Sebastià Bosch, mestre Gabriel Camprobí preveres de dita vila com a tenint ple poder pera las cosas devall escritas de dita reverent comunitat, los honorables Joan Camprobí paraire i Nicolau Cabana teixidor de llana de dita vila, obrers de la dita i glésia parrochial de Sant Pere de dita vila de Ripoll de una part i lo honorable **Francesc Galtaires**, mestre de fer organs de la vila de Santa Coloma de Centelles de part altra per i entre las quals parts per interventió de algunas notables personas son estats fets los pactes i capitolacions següents:

E primerament los dits Reverents mestre (380v) Bernat Gombàs, mestre Eudald Brunet, mestre Sebastià Bosch i mestre Gabriel Camprobí, en nom de dita Reverent Comunitat i los dits honorables Joan Camprobí i Nicolau Cabana, obrers predits convenan i en bona fe prometan al dit honorable Francesc Galtaires que per la fabrica de dit orga feran fer una caixa de fusta per a dit orga, conforme una trasssa amb paper té **Francesc Saló** fuster de la present vila de Ripoll a gasto de dita Reverent Comunitat. La qual caixa ha de tenir de amplària quinse palms i de alçada des del capdevall del padastral fins alt a la cornisa ha de tenir de vint i sinc a vint i sis palms, dins la qual caixa lo dit Francesc Galtaires se obliga a posarhi un orga bo i acabat amb deu registres del tenor següent:

Primo un flautat de estany unisonus del de fusta de tres pams i mig i per comoditat del lloc te de entrar en sol re ut a la cara i los baixos que és fa sol fa ut de sol re i e la mi i fa ut serviran a las contras en dita caixa per lo flautat.

Item altra flautat de estany fi a la cara, a octava alta del dit flautat primer.

Item la octava de la cara de estany.

Item una quinzena senzilla de estany.

Item altra quinzena junt amb un diapente de estany. (381r) Item una tercerilla de estany.

Item un simbalet de tres canons per junt de estany i lo dit simbalet de compositió ut mi sol i lo dit

simbalet ha de ser partit per fer gaitilla per ma dreta i esquerra.

Item una dotzena nasarda.

Item una quinzena nasarda.

Item set contrapeanyas unisons dels baixos de fusta i eixas també són de fusta.

Item lo temblant amb son artifici que és per fer lo dit.

Item dos manxas grans que han de tenir quatre pams de amplària cada una i deu de llarg amb sos artificis i colls ferros per poder manxar amb facilitat.

Item és pactat entre ditas parts que dita Reverent Comunitat i obra se obliga a donar a dit Galtaires lo asiento fet apunt de assentar lo orga, donant dit Galtaires las midas ques requeriran perquè puga estar amb la deguda perfectió.

Item és pactat entre ditas parts que dita Reverent Comunitat i Obra hajan de fer aportar lo orga en la present vila a sos gastos enviant per assò las cavalcaduras (381v) i gent necessaria per lo port de dit orga.

Item és pactat entra ditas parts que dita reverent comunitat i obra haja de donar al dit honorable Francesc Galtaires que tot lo temps anirà asentant lo dit orga llum, carbó i manxador i amés del sobredit hajan de fer lo gasto a dit Galtaires i demès aniran amb ell.

Item és pactat entre ditas parts que las ditas Reverent Comunitat i Obra i los sobredits mestre Bernat Gombàs, mestre Eudald Brunet, mestre Sebastià Bosch, mestre Gabriel Camprobí, Joan Camprobí i Nicolau Cabana, en nom de ditas Reverent Comunitat i Obra per raó de la dita fabrica de dit orga convenan i en bona fe prometan que donaran i pagaran al honorable Francesc Galtaires dotze centas lliuras moneda barcelonesa, pagadoras en esta forma: és a saber tres centas lliuras lo die o festa de sant Pere del mes de juny, altres tres centas lliuras de dit die de sant Pere pròxim a sis mesos a las horas immediatament següents, quatre centas lliuras quant lo dit orgue assentat i rebut i las restants dos centas lliuras lo die o festa de sant Pere del mes de juny del any mil sis cents cinquanta quatre que serà lo dia en que dit Galtaires promet de venir a refinar lo dit orga fentli lo gasto sens haverli de donar altra cosa amb pacte que, si acàs ell dit Galtaires faltave antes no pugan (382r) dita Reverent Comunitat i obra compellir al hereu de dit Galtaires de refinar dit orga, sinó que li hajan de donar i pagar ditas Reverent Comunitat i Obra las ditas dos centas lliuras, moneda barcelonesa com dalt esta dit, sens dilació ni excusa alguna amb restitutió

de totes missions i despeses i obligació dels béns i drets de dites Reverent Comunitat i Obra i de quiscuna dellas assoles mobles e immobles haguts i per haver, amb totes renunciacions necessaries i pertanyents i amb jurament.

Item lo dit honorable Francesc Galtaires convé i en bona fe promet a dites Reverent Comunitat i Obra que del dia present al die o festa de la Edificació de dita iglésia parroquial de Sant Pere de Ripoll del any mil sis cents sinquant i tres haurà donat fi i remato a la fabrica i obra de dit orga, a punt de tocar amb pacte que si dins dit temps, ell dit Galtaires faltava, que no pogués donar remato a la obra de dit orga, tinga llibertat son hereu de restituir i tornar a dites Reverent Comunitat i Obra la quantitat constara per raó de la dita fabrica del orga haver rebuda i tinga llibertat de passar la obra per havant segons la trassa per a dit orga feta i sempre que dit son hereu no volgués posar dita Obra havant dita Reverent (382v) Comunitat i obrers pugan i tingan llibertat de pendre la feina que dit Galtaires haurà feta pera lo dit orga, havaluadas primer per dos personas juramentadas, una per cada part i la part que haurà de satisfèr done lo que haurà de pagar a la part serà cobradora.

Item és pactat entre dites parts que fet fabricar i assentat lo sobredit orga, aquell se haja de judicar per dos oficials iuramentats anomenadors per dita Reverent Comunitat i si dit orga esta bé, dites Reverent Comunitat i Obra hajan de pagar lo gasto que per occasió de dita visura se farà i si han de tornar per raó que dit orga no estigués bé i degudament tornen per compte i gasto de dit Galtaires.

Et ideo nos dictae ambae partes laudantes.

(383) Testes sunt magnificus Franciscus Hieronimus Mas, burgensis (Perpiniani) et honorabilis Dominicus Casamira esculptor ambo villa Rivipulli.

(*) Hi ha una inscripció de ratificació del notari Onofre Pont menor del 4 de febrer de 1654 abans de firmar el segon contracte a causa de l'abolició de la moneda de velló amb la dicció següent:

Ut igitur praemissis aliena manu scriptis in iudicio et ex iudicio fides plenaria ab omnibus impedantur:

Ego Onofrius Pont auctoritate Regia notarius publicus villae Rivipulli diocesi Vicen tenens et regens scripturas publicas alterius discreti Onofrius quondam majoris dierum patris et notarius ut arti mei dictae villae inter quas fruit presents instrumentum reconditum reperit hic me subscribo et me solitum artis notarius presenti.

Appono signum die quarta mensis februarii anno a nativitate Domini MDLIV.

ACRI, Onofre Pont major i Onofre Pont menor, *Manual de 1652*, ff.380-382v.

Transcripció completa del document publicat parcialment per Josep Maideu i Modest Moreno.

Apèndix 3

Esborrany del segon contracte i primera època de l'orgue de Sant Pere de Ripoll (Ripoll, 7 de febrer de 1654).

(44v) Die septimo februarii 1654.

Los Reverent mestre Josep Claret prevere procurador general de la Reverent Comunitat juntament amb los obrers de dita iglésia amb los demès tenint poder per a las cosas devall escritas de dita Reverent Comunitat i los obrers de dita iglésia atès que amb acte rebut en poder del dit mestre Onofre Pont quondam notari de la present vila diu que lo

honorable mestre **Francesc Galtaires** mestre de organs havia promès de donar assentat un orga en la iglésia parroquial de Sant Pere de Ripoll com en dit acte se conté i com en lo interim haja invertit la mutació de la moneda lo (45) que és estat en gran detriment de dit mestre Galtaires per çó són vinguts a la avinensa següent: çó és que li prometan donar sis centas lliuras en esta forma: çó és quatre centas amb cent dobles en or de Espagna i cent reals de vuit mexicans de plata. Çó és las dobles a raó de 32 reals la doble i los reals de vuit a vuit reals i lo demès en moneda barcelonesa corrent, pagadoras sinquant de present, cent per pasqua de Resurrecció, cent sinquant per Pentecostès, dos centas quant lo orga serà posat i las restants cent de die a die a un any i assó prometan amb totes obligacions llargament volent que tres centas i vuit morint les hajan de restituir.

Testes Joan Colomer negociator et Michael Pont estudiant.

Item fer fer època de rebuda.

Testes presenti.

ACRI, APR, Onofre Pont, *Esborrany de 1654*, ff.44-45, lnèdit.

Apèndix 4 –

Segon contracte i primera època de l'orgue de Sant Pere de Ripoll (Ripoll, 7 de febrer de 1654) (*)

(38v) Die VII mensis februarii anni predicti MDCLIII.

De i sobre las cosas devall escritas per i entre los Reverents mestre Josep Claret prevere procurador, ecònomo i actor general de la Reverent Comunitat dels preveres de la iglésia parroquial de Sant Pere de Ripoll com de sa procura consta amb acte rebut en

poder del notari devall escrit als quatre de gener del any 1653 de la qual amb la present fas fe per los Reverents mestre Sebastià Bosch, mestre Gabriel Camprobí preveres de dita vila tenint poder exprès de dita Reverent Comunitat pera las devall escritas i los honorables Nicolau Cabana teixidor de llana i Joan Camprobí, paraire, obrers de dita iglésia parroquial de Sant Pere de dita vila de una part

i lo honorable **Francesc Galtaires mestre de organs** del lloc de Centelles de part altre per i entre las quals parts és estat pactat i concordat lo devall escrit i següents:

E primerament los dits Reverents mestre Josep Claret, mestre Gabriel Camprobí i los dits honorables Nicolau Cabana i Joan Camprobí en los sobredits noms, obrers predits ates i considerant que amb acte rebut en poder de dit Onofre Pont quondam major de dies, notari públic de dita vila als set del mes de maig de l'any 1652.

Lo dit honorable **Francesc Galtaires** havia promès (39r) de fabricar un **orga per adorno de dita iglésia** com amb dit acte més llargament és de veurés.

Atès més avant i considerant que en lo interim de la fabrica de dit orga ha succeït lo haver prestada lo present Principat de Catalunya la obediencia a Nostre Catòlic Phelip Quart rei de Espagna (que Déu guarde) per lo que se ha seguit la mutació de la moneda, lo resultaria en gran dany i engany de dit mestre Francesc Galtaires, per tant per raó de dita mutació de moneda com també per la compra dels matalls per ser lo preu de dita fabrica de moneda de velló i pagar esa los dits matalls amb moneda bona quants emoluments car amb la dita moneda veglió hagut respecte a la dita moneda corrent .per a la dita fabrica de dit orga. Perçó volen obviar las ditas cosas en gran dany i engany de dit Francesc Galtaires resultants convenan i en bona fe prometan al dit honorable Francesc Galtaires per raó de dita fabrica de dit orga li donaran i pagaran sis centes lliuras en esta forma: és a saber quatre centas amb cent doblas de Espanya en or i cent reals de vuit de plata mexicans, a raó de trenta dos rals la doble i los reals de vuit a raó de vuit reals i los demès en moneda barcelonesa corrent pagadoras en esta forma és a saber sinquant lliuras de present, cent lliuras lo die o festa de Pasqua de Resurrecció proxim vinent, cent cinquanta lliuras lo die o festa de Pentecostès també pròxim vinent, dos centas quant lo dit orga serà posat i assentat i les restants cent lliuras a complement (39v) de ditas sis centas lliuras de dit die de fi i remato de la fabrica

de dit orga a un any inmediateament següent.

Item és pactat i concordat entre ditas parts que lo dit Francesc Galtaires se obliga en donar acabada la fabrica i obra de dit orga conforme amb lo sobreca-lendat acte ha promès i està obligat volent i expres-sament consentint las ditas parts que los demès pactes en aquell continguts restan en sa forma i valor com si lo present acte de concordia no fos fet ni puga en manera alguna perturbar los demès pactes en aquell continguts ans bé aquell amb lo present ratificam i confirmam.

Item és pactat entre ditas parts que las dos centas i vuit lliuras de moneda de belló que dit mestre Fran-cesc Galtaires té rebudas no sian compresas amb las sobreditas sis centas lliuras que amb lo present li són estadas promesas per raó de dita fabrica sinó que en cas que dit magnific Francesc Galtaires morís abans de haver acabada la fabrica de dit orga que son hereu estiga obligat restituirlas a dita Reverent Comunitat i Obra juntament amb lo demès constarà haver rebut de ditas sis centas lliuras sinó es que dita Reverent Comunitat se acontenta prendre la fabrica per a dit orga (41r) que a las horas hauria fet pagant lo que seria judicat per dos mestres conforme en lo sobre chalendat acte a conte passant en compte ditas dos-centas i vuit lliuras al respecte del temps constarà haverlas rebudas.

Et ideo nos dictae ambae partes laudantes.

Testes sunt Joannes Colomer negociator et Michael Pont studens ambo ville Rivipulli.

Item alio instrumento dictus honorabiles Francesc Galtaires firmo apocha de quinquaginta libris in solu-tum dictarum sexaginta librarum, habit et recepti pro numerando realiter et de facto ad suas omnimodas voluntates.

Et ideo renuntiando.

Testes predicti per me dicti.(2)

Arxiu Comarcal de la Cerdanya (ACC), Arxiu de Pro-tocols de Ripoll (APR), Onofre Pont menor, *Manual de 1654.3*, ff. 38v-41v. Inèdit.

* A la pàgina 38v: "En poder del notari devall escrit als 16 setembre 1671. Consta de las àpocas tant del orga com lo preu".

Apèndixs 5-12

Segona, tercera, quarta i cinquena època de Fran-cesc Galtaires (Ripoll, 20 de juliol de 1664, 13 de setem-bre de 1665, 19 desembre 1667 i 16 de setembre de 1671).

(307v) Die 29 julii 1664 (*)

Lo honorable Francesc Galtaires de la vila de

Centelles bisbat de Vic gratis confessa i en veritat regoneix haver rebut dels Reverents Sebastià Pont procurador general de la Rverent Comunitat de Sant Pere de Ripoll i Joan Claret prevere de dita Comunitat tres centes sinquantia lliuras moneda barcelonesa totas a sas liberas voluntats.

És a saber dos centes lliures amb tres diferents pagas de los quals part té rebuda de sa ma la Reverent Comunitat i les restants cent sinquantia lliuras que fan numero de vint i set dobles i quinse reals de ardis, les té rebudas en presentia del notari i testimonis, la qual quantitat té rebuda a bon compte i per la **fabrica de un orga** que ha promès dit mestre Galtaires fabricar en dita iglesia de (308) Sant Pere de Ripoll com consta amb acte rebut en poder del notari devall escrit.

Et ideo renunt presentem firmam apocham di soluto a que recepto. Testes sunt Benedictus Rollan villae Bagani et Joanne Moreta Sanctae Mariae de las Llosas habitatore Rivipulli philosophia studentes.

ACRI, APR, Onofre Pont menor, *Esborrany de 1664*, ff. 307-308. Inèdit.

(*) A l'esquerra: Àpoca de Francesc Galtaires de 350 lliures : 200 amb tres pagues, 150 = 27 dobles.

(285r) Dicto die XXI mensis juli anni predicti MDCLXIII in villa Rivipulli diocesis Vicem.

Ego Franciscus Galtaires organorum faber villa de Centelles diocesi Vicen gratis confiteor et in veritate recognosco vobis Reverendo Sebastiano Pont presbitero presentis ville Rivipulli dicti diocesis Vicem procuratori, economo et actori generali Reverendae Comunitatis presbiterorum ecclesiae parochialis Sancti Petri dicte ville Rivipulli presenti (285v) quod modo infrascripto dedistis et solvistis mihi trecentum et quinquaginta libras monetae barcelonesae. Et sunt ad bonum computum et diminutionem preti **fabricae organi** per vos faciens in ecclesia parochialis Sancti Petri dicte ville pro ut de dicta fabrica constat in et cum quodam capitulationis infrascripto recepto penes notariorum discretum Onofrium Pont quondam maiorem dierum notarium publicum dictae villae Rivipulli die et anno in illo contenti modus vero solutionis dictarum trecentarum et quinquaginta librarum fuit est principalis quoniam ex eis dedistis et solvistis michi ducentum libras in diversis vicibus sive solutionibus numerando realiter et de facto ad meas omnimodas voluntates de quibus per me fuit factum et firmatum dictae Reverendae Comunitatis quondam chirographum quod cum presenti comprehendat et restantes centum et quinquaginta libras ad

complamentum dictae quantitatis dedistis et solvistis michi numerando realiter et de facto in substituto et testium infrascriptos presentia.

Et ideo renuntiando ac presentem vobis facio apocham de soluto et satisfacto in testimonium premissos in actum.

Testes sunt Benedictus Rollan philo(286r)sophia studens ville Bagani et Joannes Moreta studens etiam philosophia parochialis ecclesiae Beatae Mariae de las Llosas diocesis Vicem ac Franciscus Mitjavila procurator qui huiusmodi instrumentum vice loco ac nomine meis notari infrascripti recepit.

ACC, APR, Onofre Pont menor, *Manual de 1664*, ff. 285r-286r. Inèdit.

(266) Dicto die (13 de setembre de 1665) (*).

Mestre Francesc Galtaires de la vila de Centelles, bisbat de Vic confessa haver hagut i rebut del Reverent Gabriel Portusacs prevere procurador designat de la Reverent Comunitat dels preveres de la iglesia de Sant (267) Pere de Ripoll que amb moneda de dobles de or en especie i moneda de plata comptant quiscuna a raó de 5 lliures 10 sous barcelonesos la suma i quantitat de 650 lliures moneda barcelonesa, las quals són en descàrrec de major quantitat li han promesas i donar per la **fabrica del orga** de dita iglesia i per las pagas caigudas fins lo dia de sant Joan de juny prop passat rebudas 144 lliuras en presentia del notari i testimonis i las demès a sas voluntats i axis fa la present apoca compresas qualsevols altres apoques.

Testes Francesc Saló fuster i Francesc Oliver sombrarer menor de la present vila de Ripoll.

ACRI, APR, Onofre Pont menor, *Esborrany de 1665*, ff. 266-267. Inèdit.

(*) A l'esquerra àpoca de Francesc Galtaires de 650 lliures.

(303r) Dicto die (Die XIII mensis septembris anni presenti MDCLXV).

Ego Francisco Galtaires organorum faber villae de Centelles diocesi Vicen gratis confiteor et in veritate reognosco vobis Reverendo Gabrieli Portusac b.s. presbitero presentis ville Rivipulli dicte diocesi Vicen procuratori, economo et actori Reverendae Comunitatis presbiterorum ecclesiae parochialis Sancti Petri dicte ville Rivipulli presenti quod modo infrascripto en moneda de dobles de or o en or en especie i efectives, bones i de pes i en moneda de plata dedistis et solvistis michi sexcentum et quinquaginta libras monetae barcelonesae. Et sunt in solum et diminutionem maioris pecunis quantitatis presente dicta

reverenda comunitatis dare et solvere tenetur michi per raó del **orga tinc de fer per lo adomo de dita iglésia de Sant** (303v) **Pere de Ripoll** et sunt et cedunt ad complementum omnium et quorum cumque, solutionem usque ad diem seu festum sancti Joannis mensis iunii proxime dimisse et decursas et solvendas modus vero solutionis dictas sexcentas quinquaginta librarum fuit et est talis quoniam ex eis dedistis et solvistis michi quingentum et sex libras in diversis vicibus sive solutionibus numerando realiter et de facto ad meas omnimodas voluntates et restantes centum quadraginta quatuor libras ad complementum dictae quantitatis dedistis et solvistis michi numerando realiter et de facto in notario et testium infrascriptorum presentia.

Et ideo renutiando presentem vobis facio apocham de soluto et satisfacto in testimonium praemissorum et volens qui procuratorem presenti comprehendatur omnia quescumque alia apochas insumento ut usque facta actum.

Testes sunt Franciscus Saló lignifaber et Franciscus Oliver minor dierum sombrerarius ambo Rivipulli.

ACC, APR, Onofre Pont menor, *Manual de 1665*, ff. 303r-v. Inèdit.

(400) Dia 19 decembris 1667.

Lo honorable Francesc Galtaires organista de la vila de Centelles firma apoca (401) de rebuda al Reverent Doctor Jaume Julius prevere procurador de la Reverent Comunitat de Sant Pere de Ripoll present de cent lliuras moneda barcelonesa, las quals són en disminúció del preu de la **fabrica del orga** de la dita iglésia de Sant Pere, las quals té rebudas en presentia de notari i testimonis i axí i fa la present apoca comprès un albara té firmat al Reverent Sebastià Pont present die.

Testes mestre Franciscus Hieronimus Mas burgués i Josep Mas Legum professor ambo Rivipulli.

ACRI, APR, Onofre Pont menor, *Esborrany de 1667*, ff. 400-401. Inèdit.

(501r) Die XVIII mensis decembris anni predicti MDCLXVII.

Ego Franciscus Galtaires organorum faber ville de Centelles diocesis Vicen gratis et confiteor et in veritate recognosco vobis Reverendo Jacobo Julius philosopho Doctori, presbitero presentis ville Rivipulli procuratori, economo et actori generali (501v) Reverendae Comunitatis presbiteros parrochialis ecclesiae Sancti Petri presenti per numerando realiter et de facto in notario et testium infrascriptorum presentia et dicte ville Rivipulli presenti quos numerando reali-

ter et de facto in notarium et testium infrascriptorum presentis dedistis et solvistis mihi centum libras monetae barcelonesae. Et sunt in solum et diminutionem pretii **fabricae cuiusdam organi** quod de presenti fabrico in dicta ecclesia parrochiali Sancti Petri Rivipulli.

Et ideo renutiando presentem vobis facio apocham de soluto et satisfacto in testimonium praemissorum volens qui cum presenti comprehendatur quaddat chirographum per me Reverendo Sebastiano Pons presbitero firmo actum.

Testes sunt magnificus Franciscus Hieronimus Mas burgensis et Josephus Mas legum professor pater et filius ambo Rivipulli. Finis.

ACRI, APR, Onofre Pont menor, *Manual de 1667*, ff. 501r-v. Inèdit.

(345) Dicto die (16 setembris 1671)

Lo Reverent mestre Josep Puig prevere procurador general de la Reverent Comunitat de preveres de la iglésia parroquial de Sant Pere de Ripoll consta de la procura en poder del notari devall escrit als 27 de gener proxím passat en dit nom confessa haver rebut del honorable Francesc Galtaires mestre de organs de la vila de Centelles present lo orga que havia emprès per dita iglésia refinat amb los demès requisits havia promès llargament amb acte en poder del notari devall escrit als 7 de febrer 1654 lo qual confessa en dit nom haver rebut en la sobradita forma realment i de fet a sas voluntats i (346) axí fa la present apoca cancellant.

Testes lo Doctor Llorenç Ferrer notari i Pau Carrera brasser de Ripoll.

Item lo dit Francesc Galtaires feu apoca de rebuda al dit Reverent mestre Josep Puig prevere procurador general de dita Reverent Comunitat present tot lo preu de la fabrica de dit orga rebut en diferents partits a ses voluntats comprès amb lo present qual-sevols altres apochas que tinga de dita quantitat cancellant.

Testes.

ACRI, APR, Onofre Pont menor, *Acte i àpoca de rebuda del orgue fabricat pel contracte de 3 de febrer de 1654 per Francesc Galtaires de Centelles a Esborrany de 1671*, ff. 345v-346r. Inèdit.

(441r) Dicto (die XVI mensis septembris anno presenti MDCLXXI)

Ego Josep Puig presbiter presentis ville Rivipulli diocesis Vicen procurator, economus et actor generalis et ad infrascripta et alia spatii et legitime constitutus et ordinatus a Reverenda Comunitate presbiterorum

parrocchiale ecclesiae Santi Petri dictae villae Rivipulli pro ut de dicta mea procuracione sive generali mandato cinque nomina hebdommedariorum et presbiterorum dictae Reverendae Comunitatis sunt descripta et continuata constat instrumento recepto apud notarium infrascriptum die vigesima septima mensis ianuarii proxime dimissi de quacum presenti ego dictus et infrascriptus fidem facio dicto nomine gratis confiteor et in veritate recognosco vobis honorabile Francisco Galtaires magistro organum villae de Centelles diocesi Vicensi presenti realiter et cum effectu (441) dedistis, tradistis et liberastis michi dicto nomine impositis dicte Reverendae Comunitati presenti meas totum illum organum refinat modo et forma et cum complemento integro cum quibus vos promissistis facere, construere et edificare per dicta parrocchiali ecclesiae Santi Petri dicte villae Rivipulli pro ut et quem ad modum latissimi et fessus et expressum et per promittimus in et cum quodam publico instrumento recepto apud notarium infrascriptum die decima septima mensis februarii anno a nativitate Domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo quarto.

Et ideo renuntiando presentem vobis facio dicto nomine apocha de predicto organo modo predicto, tradito et liberato.

In testimonium praemissorum nec non bonum et per pretium finem cum pacto firmissimo de ulterius aliquid non petendo cancellaris dicto nomine proxime dictum et chalendarum instrumentum et eius vire ita et taliter actum.

Testes sunt discretus Laurentius Ferrer notarius et Paulus Carrera brasserius ambo Rivipulli.

(442r) Dicto die.

Ego Franciscus Galtaires magister organum ville de Centelles diocesi Vicensi gratis confiteor et in veritate recognosco vobis Reverendae Comunitati et presbitero parrocchiali ecclesiae Santi Petri presentis villae Rivipulli dictae diocesi Vicensi et presbitero eiusdem licet absentibus ac Reverendo Josepho Puig presbitero dictae villae procuratori, economo et actori generali dictae Reverendae Comunitatis per eisdem presentibus quod numerando realiter et de facto ad meas omnimodas voluntates in diversis vicibus sive solutionibus dedistis et solvistis michi magnifico a vobis seu a dicta Reverendae Comunitate habuisse et recepisse confiteor omnes et singulas ac quas vis pecuniae quantitates sive omne pretium nomine dicte Reverendae Comunitatis et operarios dictae ecclesiae Santi Petri dicte ville Rivipulli michi

dare et solvere promissum et promissas ratione **fabrica cuiusdam organi per homamento** dictae parrocchialis ecclesiae per me factus et constructus et positus in eadem ecclesia pro ut latius constat cum altero publico instrumento apud notarium (442v) infrascriptum recepto die septima mensis februarii anno a nativitate Domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo quarto.

Et ideo renuntiando presentem vobis dicto nomine seu verique eidem Reverendae Comunitatis apocam de soluto et satisfacto. In testimonium praemissorum nec non bonum et perpetuum finem ac pactum firmissimum de ulterius aliquid non petendis cancellans dicta et prechalendarum instrumentum et eius viret et cum presenti ita et taliter actum.

Testes sunt discretus Laurentius Ferrer notarius et Paulus Carrera brasserius ambo Rivipulli.

ACRI, APR, Onofre Pont menor, *Manual de 1671*, ff.441v-442v. Inédit.

Apèndix 13

Compte del que tinc rebut per mans del reverent Josep Puig per anar a cercar lo orgue (Ripoll, 1667).

Primo tinc rebut de dit senyor 5 lliures 20 sous.

Lo que tinc pagat i gastat és lo següent :

Primo per farrar la mula del senyor rector de Sant Quintí a Pere Parer, 2 sous.

Item per anar i tornar las cavalcaduras, 2 sous.

Item per lo port de las posts de las caxa, 2 sous.

Item per mitja cordera de sivada so és la anit que las amenaran i quant vingueren a casa Gabriel Panadès, 8 sous.

Item per lo asmorsar quan agui dita missa ell i io, 5 sous.

Item al molí de Montesquiú per dinar tres masuras de sivada per las cavalcaduras, 4 sous.

Item per nosaltres, 8 sous.

Item a Sant Hipòlit per beura, 2 sous.

Item al mas d'en Bergadà per tres masures de sivada, 4 sous.

Item per nosaltres, 4 sous.

Item a Tona per deu masuras de sivada ha 2 sous 4 per mesura, 13 sous 4 diners.

Item per la palla, 3 sous.

Item per sopar per nosaltres, 9 sous.

Item per aigua ardent per lo fadrí i io al vespre, 8 diners.

Item per aiguardent per lo fadrí al matí, 4 diners.

Item a Centelles per lo dinar del fadrí i jo, 20 sous.

Item per palla per las cavalcaduras, 2 sous.

Item quant aquí carregat per refresc dels qui nos ajudaven i nosaltres, 2 sous.

Item a coll de Malla per una masura de sivada i altre de faves, 2 sous 6 diners.

Item per nosaltres, lo organista (Francesc Galtaires) i son fill per refresc, 3 sous.

Item a Sant Hipòlit per deu masuras de sivada a 2 sous 4 diners, 23 sous 4 diners.

Item per la palla, 3 sous.

Item per sopar nosaltres, 9 sous.

Item aiguardent nosaltres i l'organista, 2 sous 6 diners.

Item per lo asmsorsar, 3 sous.

Item a Orís per beure lo organista i nosaltres, 2 sous.

Item al molí de Montesquiu per tres masuras sivada i una de favas, 5 sous.

Item per dinar nosaltres, 9 sous.

Item per pa i vi per la Gravalosa, 3 sous.

Item per farrar lo matxo de'n Niubó, 2 sous.

Item per lo lloguer del rosí de Banet Cubinas, 12 sous.

Total 7 lliures 7 sous 8 diners.

ACRI, Arxiu de Sant Pere, volum 6 i *Notes de Tomàs Ragner*, publicat per Josep Maideu Auguet, "*Notes d'arxiu. Trasllat d'un orgue*", *Catalana*, 44 (1919) p. 117.

FONTS MANUSCRITES

Arxiu Comarcal de la Cerdanya (ACC), Arxiu de Protocols de Ripoll (APR).

P. Bojons, Manual de 1603 (M)

J. Tintoret, M, 1609 i 1610, Primer Llibre Comú (1604-25) i Notularum (N).

F. Duran, M, 1633 i 1634.

O. Pont menor, M, 1654, 1664 i 1665, N (1652-57).

Arxiu Comarcal del Ripollès (ACRI).

a- Arxiu de Protocols de Ripoll (APR).

J. Tintoret, M, 1609 i N (1604-20).

O. Pont major, M, 1621, 1624, 1645, 1651 i 1652, Esborranys (E) 1652, 1654, 1664, 1665, 1667, 1671, i 1683, N 6 (1632-49), Capitols Matrimonials (CM) i Testaments 2 (T) (1636-50).

O. Pont menor, M, 1667, 1671, 1672, 1675, 1676, 1677, E, 1654, 1664, 1665, 1667, 1671, i 1683, T3 (1651-74), i Processos (P): 1159/1.

b – Arxiu de Sant Pere (ASP).

1 - Arxiu Parroquial de Sant Pere de Ripoll (APSPR).

Baptismes (B) 1 (1540-1580) i B 2 (1580-1625).

Òbits (O) 1 (1591-1680).

2 -Fons Tomàs Ragner, M 750.

3 - Llevador de rendes dels domers, sagristà i campaner. Consuetud d'obligacions, vol 6.

Administració i Comptes de Sant Pere i Sant Eudald (1600-1699).

Llibre de les institucions se faran en la present comunitat de Domers i Preveres de la iglésia parroquial de Ripoll (1591-1669).

Llibres de Fundacions (1591-1669), M 801, 1021 i 1091. M 750.

Arxiu de la Corona d'Aragó.

Notarials de Sant Feliu de Llobregat, Martorell.

Joan Alabau, M de 1702.

FONTS IMPRESES

N. Camós *Jardín de María*, Barcelona: 1659.

F. Marès *Història i miracles de la Sagrada Imatge de Nostra Senyora de Núria, amb afegitons d'Anton del Duque Vergès*, Vic: 1792, i edició d'E. Molinè, Barcelona: 1985.

BIBLIOGRAFIA

- F. X. ALTÉS AGUILÓ "Orgues organers i organistes a l'església de Sant Pere de Monistrol de Montserrat", *Anuari de l'orgue*, 1 (2002), p. 79-100. *Ibidem* "A través dels orgues de l'església-basilica de Montserrat", *El nou orgue de Montserrat*. Montserrat: 2010, p. 13-52.
- A. BOADAS LLAVAT "Órgano y franciscanos. Ocho siglos de historia en Barcelona". *El órgano romántico-sinfónico de San Antonio de Padua de Barcelona*. Barcelona: 2004, p.7-29.
- E. CORTADE *Retables barroques du Roussillon*. Perpinyà: 1973.
- J. GALOBBART SOLER "L'orguener Mossèn Josep Galtaires (1602-1644) i la construcció i financiació de la parroquial de Centelles (1663-1680)". *Anuari de l'orgue*, III, 2005, p. 7-36.
- M. GONZALEZ *Els orgues de les comarques de Lleida i del Principat d'Andorra*, Lleida: 2007.
- J. LUGAND *Peintres et doreurs en Roussillon au XVII et XVIIIè siècle*, Perpinyà: 2006.
- J. MAIDEU AUGUET "Notes d'arxiu. Trasllat d'un orgue", *Catalana*, 44 (1919) p. 117. *Ibidem* "Notes d'arxiu. L'orgue de Sant Pere de Ripoll", *Scriptorium* 98 (febrer 1931) 3-5.
- C. MARTINELL *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya*, Monumenta Catalonia 1, Barcelona: 1959.
- R. MIRÓ BALDRICH "Música i església a Cervera (segles XV a inicis del XVIII)". *Miscel·lània Cerverina*, 16 (2003), p. 229-260.
- M. MOLI FRIGOLA "Bartomeu Triay, Josep Boscà i els orgues a Girona. L'orgue de Cadaqués (1689-1691, 1706-1708)". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XLVIII (2007) p. 215-285. "El pintor Ponç Germà (1607-79), pintor de Ripoll "políticament incorrecte". *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, (2007-08) p. 51-81. *Ibidem* "Josep Boscà i l'orgue de Sant Vicenç de Besalú (1688)", *Amics de Besalú. X Assemblea d'Estudis del seu comtat* (2008) p. 309-337. *Ibidem* "Dídac de Rocabertí de Pau i el retaule de la Mare de Déu de Núria transfronterera. Domènec Casamira i Ponç Germà entre les dues Catalunyaes", 6, *Annals del Centre d'Estudis comarcals del Ripollès*, (2008-2009) p. 365-423, *Ibidem* "Retaules mullats. El pintor ripollès Josep Germà (1651-1705)", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, L (2009) 303-332. *Ibidem* b i c "Olot, Ripoll i Perpinyà i els intercanvis artístics al segle XVIII", *El Cartipàs*, 31 (2009) p. 8 i *Amics de Besalú i el seu comtat. Centre d'Estudis*, 28 (2009) p. 6-7. *Ibidem* "Dones fortes del monestir de Sant Daniel i la música. Les benetes i l'orgue d'Anton Boscà (1740-1752)", *Butlletí RACBASJ* (2009-2010) p. 15-30. *Ibidem* "Llum, color i música a la Vall Umbrosa. Jeroni Abric i Safont i el retaule, el sagrari llevadis, els orgues bessons i les 'consuetes' de sant Pere de Galligants entre setges i aiguats" *Butlletí RACBASJ* (2012) p. 15-30.
- M. MORENO MORERA "Notes sobre un orgue del s. XVII de l'antiga església de Sant Pere de Ripoll", *Butlletí del Centre d'Estudis del Ripollès* (1985) 14-18.
- T. RAGUER "Notes d'arxiu. Despeses d'una anada a Barcelona en el segle XVII (per felicitar l'elecció de l'Abat fra Gaspar Casamitjana d'Erill l'any 1666)", *Scriptorium*, 58 (octubre de 1927), 5.
- X. ROTA BOADA "L'orgue històric de Santa Maria d'Olesa de Montserrat (1665-1936)". *Mil·lenari de la Parròquia de Santa Maria d'Olesa de Montserrat*, Olesa de Montserrat: 2008.
- C. SALA GIRALT "L'obra escultòrica de Domènec Casamira a Olot (1614-33)" *Tallaferro*. Suplement cultural de *La Garrotxa*, 8 (3 de juny de 1978) p. 1-3. *Ibidem* "L'art religiós a la comarca de la Garrotxa". Olot:1987.